

BÜYÜK BRİTANYA MÜZE KOLEKSİYONLARINDAKİ BİLİLEN HAYVAN FIGÜRLÜ ÇANAKKALE SERAMİKLERİ

Arş. Gör. Dr. Tuğba Diri Apaydın*

Özet: Türk seramikleri, bugün dünya çapında bilinen birçok müzenin koleksiyonunda kendine önemli bir yer edinmiştir. XVII. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar üretimini devam ettiren Çanakkale seramikleri de bunlardan birisidir. Özgün örnekleri ile bilinen bu seramikler, XIX. yüzyılda farklı formda görülen örnekleriyle Türk seramik sanatında ayrı bir yere sahiptir.

Çanakkale seramikleri tabak, kâse ve vazo gibi bilinen formların yanı sıra, at, aslan, deve ve ördek başlı testi gibi hayvan biçimli kaplar ile Türk seramik sanatında özgün bir yer edinmiştir. Çeşitli formlardaki hayvan figürlü bu seramikleri Türkiye’de İstanbul Çinili Köşk Müzesi, Suna-İnan Kıraç Koleksiyonu, Ankara Etnografya Müzesi gibi çeşitli müze ve koleksiyonlarda görmek mümkündür. Birleşik Krallık’ta ise Victoria ve Albert Müzesi (Victoria and Albert Museum), British Müzesi (British Museum), Fitzwilliam Müzesi (Cambridge Fitzwilliam Museum), Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi (Edinburgh National Scotland Museum), Burrell Koleksiyonu (Glasgow Burrell Collection), Oxford Ashmolean Müzesi (The Ashmolean Museum of Art and Archaeology) ve Durham Şark Müzesi (Durham Oriental Museum) koleksiyonlarda yer almaktadır.

Makalede, bu sözü edilen yedi müzenin koleksiyonunda yer alan on üç adet hayvan figürlü Çanakkale üretimi seramik üzerinde durulmuştur. Yurt dışı koleksiyonlarında yer alan Çanakkale seramikleri üzerine yapılan daha önceki araştırmalarda, Londra’daki Victoria ve Albert Müzesi’ne kayıtlı seramikler ele alınmış, ancak diğer müzelerdeki seramikler hakkında henüz bilinen bir çalışma yapılmamıştır. Diğer müze koleksiyonlarında yer alan seramiklerin, bilinen yayınlardaki örneklerle karşılaştırması yapılarak, literatüre yeni örnekler kazandırılması hedeflenmektedir. Müzelerin dijital kayıt dökümünden yararlanılarak hazırlanan bu makale ile Büyük Britanya müzelerinde yer alan hayvan figürlü Çanakkale seramiklerinin malzeme, teknik, form ve süsleme açısından değerlendirmesi yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Seramikleri, İngiltere Müze Koleksiyonları, Büyük Britanya Müzeleri, Hayvan Figürlü Seramikler.

*İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. tugba.diri@medeniyet.edu.tr
Orcid No: 0000-0001-9197-9098

KNOWN ÇANAKKALE CERAMICS WITH ANIMAL FIGURES IN THE GREAT BRITIAN MUSEUM COLLECTIONS

Res. Asst. Dr. Tuğba Diri Apaydın*

Abstract: Turkish ceramics have gained a prominent place in the collections of many worldwide museums which are well known in the art world. Çanakkale ceramics, which continue its production from the end of the 17th century until the beginning of the 20th century, are among them. These ceramics, known for their unique samples, have a special place in Turkish ceramic art with their examples in different forms in the 19th century. Çanakkale ceramics, besides known forms such as plates, bowls and vases, have taken an original place in Turkish ceramic art with animal-shaped vessels such as horses, lions, camels and duck-headed jugs. It is possible to come across these ceramics with animal figures in various forms in museums and collections in many cities such as İstanbul Çinili Köşk Museum, Suna-İnan Kıraç Collection, Ankara Etnografya Museum in Turkey. In Great Britain, these types of ceramics are in the collections of the Victoria and Albert Museum, British Museum, Cambridge Fitzwilliam Museum, Edinburg National Museum, Glasgow Burrell Collection, Oxford Ashmolean Museum and Durham Oriental Museum collections.

This article focuses on the production of Çanakkale ceramics with thirteen animal figures in the seven museum collections mentioned. In previous researches on the Çanakkale ceramics in the international collections, ceramics registered in the Victoria and Albert Museum in the London were discussed. However, there is no known study about ceramics in other museums yet. It is aimed to bring new examples to the literature by comparing the ceramics in other museum collections with the examples in known publications. With this article prepared by making use of digital record of museums, animal figured Çanakkale ceramics in England Museums evaluated in terms of material, technique, form and decoration.

Keywords: Çanakkale Potteries, England Museum Collections, Great Britain Museums, Ceramics with Animal Figures

*İstanbul Medeniyet University, Faculty of Arts and Humanities, Art History. tugba.diri@medeniyet.edu.tr
Orcid No: 0000-0001-9197-9098

1. GİRİŞ

İznik ve Kütahya seramiklerinden form ve üslup bakımından ayrılan Çanakkale seramikleri, Türk seramik sanatında ayrı bir yere sahiptir. Günümüzde Çanakkale seramikleri, Türkiye'de İstanbul Sadberk Hanım Müzesi, Antalya Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü Suna & İnan Kıraç Koleksiyonu, Çinili Köşk Müzesi ve Ankara Etnografya Müzesi gibi çeşitli müze koleksiyonlarında sergilenirken dünyada Atina Benaki Müzesi, Fransa Sevr Seramik Müzesi, Kahire ve Rodos El Sanatları koleksiyonunda yer almaktadır (Öney, 2007: 367). İngiltere'de ise hayvan figürlü Çanakkale üretimi seramikleri, Victoria ve Albert Müzesi (Victoria and Albert Museum), British Müzesi (British Museum), Cambridge Fitzwilliam Müzesi (Cambridge Fitzwilliam Museum), Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi (Edinburgh National Scotland Museum), Glasgow Burrell Koleksiyonu (Glasgow Burrell Collection), Oxford Ashmolean Müzesi (The Ashmolean Museum of Art and Archaeology) ve Durham Şark Müzesi (Durham Oriental Museum) gibi çeşitli içeriklere sahip müzelerin koleksiyonlarında görmek mümkündür.

Kökleri Akköylü ustalara dayanan Çanakkale merkez seramiklerinin geçmişi yapılan bilimsel çalışmalar doğrultusunda XIV. yüzyıla kadar dayandırılmıştır (Uysal, 2002: 2). Aşkıldil Akarca da bu düşünceleri destekleyecek şekilde Milet işi ve Bizans seramiklerine benzer parçaların olduğunu (Akarca, 1979: 501-506) ve Akköylü ustaların Çanakkale'ye taşınmasıyla birlikte üretim merkezinin buraya geçtiğini belirtmiştir (Akarca, 1979: 127, Uysal: 10). XVII. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın ilk yarısına kadar önemli bir üretim merkezi olan Çanakkale'de üretilen seramikler form, bezeme ve kompozisyon açısından iki ayrı döneme ayrılmaktadır.

Birinci grup seramiklerin, XVII. yüzyılın sonlarından başlayıp XIX. yüzyılın başına

kadar üretiminin devam ettiği bilinmektedir. Bu seramikler form, bezeme ve desen açısından daha başarılı bulunan örneklerdir. İkinci grup seramikler ise XIX. yüzyılın başlarından XX. yüzyıla kadar tarihlendirilen, kalitesi daha bozuk, bezemeleri abartılı ve zevksiz olarak tarif edilen seramiklerdir. Geç dönem seramikleri olarak adlandırılan bu seramiklerde form olarak küp, ibrik, testi, şekerlikler, şamdanlar, mangallar ve hayvan biçimli küçük heykel şeklinde sıvı kapları yoğun bir şekilde görülmektedir (Öney, 1982: 14-15).

Türkiye'ye çeşitli amaçlarla gelen seyyah ve diplomatların anıları ile müze envanter bilgileri ışığında incelenen hayvan figürlü kapların XIX. yüzyılın başından XX. yüzyılın başına kadar olan döneme ait örnekler olduğu bilinmektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte üretimi artan figürlü kaplar yalnızca kullanım amacıyla yapılmamış, kaplara süsleme fonksiyonu da yüklenmiştir. At, aslan ve deve biçimindeki seramik kaplar ve ördek başlı testiler bu dönemde sık tercih edilenler arasında yer almıştır. Kırmızı çamurdan üretilen kaplar, çeşitli hayvan figürleri şeklinde biçimlendirildikten sonra astarlanmıştır. Boya ve sır ile renklendirilen seramiklerin üzerine serpme, akıtma ya da daldırma gibi teknikler uygulanmıştır. Yeşil, kahverengi, sarı, kırmızı ve siyah renkler daha önceki dönemlerdeki gibi bu örneklerde de tercih edilmiştir (Ayda, 1995: 375).

Envanter bilgilerine göre Çanakkale üretimi seramikler, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yurt dışındaki koleksiyonlara girmeye başlamıştır. Victoria ve Albert Müzesi koleksiyonuna 1871 yılında dâhil olan 1594-1871 ve 1593-1871 envanter numaralı testiler, İngiltere müzelerindeki bilinen ilk eserlerdir. Gönül Öney "Türk Devri Çanakkale Seramikleri" adlı kitabında müze koleksiyonlarına dâhil olan ilk eserlerin 1845'te Paris Sevr Müzesi'nde olduğunu belirtmektedir (Öney, 1971: 2). Gönül Öney'in

Görsel 1: Lyda Gastine, Babası Gabriel Gastine'nin Evindeki Resim Atölyesinde, XIX. yüzyılın sonu

“Çanakkale Seramikleri” adlı diğer makalesinde ise Sevr Porselen Müzesi'ne 1830 yılında jeolog M. Virllet'ten, 1831 yılında da deniz subayı olan M. Jules des Blosville'den toplam 37 parça XVIII. ve XIX. yüzyıla ait Çanakkale seramiği aldığını yazmıştır (Öney, 2007: 367).

Edmund Chishull, Richard Pockocke ve Peter Edmunt Laurent gibi ünlü İngiliz gezginlerin hatıratlarında Çanakkale seramikleri ile ilgili gözlem ve bilgiler bulunmaktadır (Tekkök-Karaöz, 2018: 23-25). Ancak bilinen kaynaklarda yapıldığı yer bilgisi dışında usta ya da atölye bilgisine rastlanmamaktadır (Karagül, 2013: 89). Çanakkale'nin önemli bir jeopolitik konuma sahip olması sebebiyle seramikler, geniş bir coğrafyaya hediyeelik eşya niteliğiyle yayılmıştır (Altun, 1996: 6). Erdiç Bakla “Çanakkale Seramiklerine Saygı” başlıklı makalesinde, Yunanistan, Romanya ve Mısır'a çok sayıda seramik satışı olduğunu vurgulamıştır (Bakla, 1991: 195). Ayrıca bu eserler, liman kenti olan Çanakkale'den Fransa ve İngiltere gibi Avrupa

ülkelerine deniz yoluyla kolayca ulaşmıştır. Ağzı hayvan biçimli, barbutin tekniğinde yapılmış testiler, Fransa'nın güneyindeki Marsilya Limanı'na ulaşmış ve Provence'lular tarafından satın alınmıştır. XIX. yüzyılın sonunda Çanakkale seramiklerine sahip olmak Burjuva evlerinde son derece moda olmuştur. Provence'in soylu ailelerinden olan Gabriel Castine'nin kızı Lyda Castine'ye ait resim atölyesindeki masanın üzerinde bulunan Çanakkale seramiği, o dönemde seramiklerin popüler olduğunun kanıtlarından biridir (Soustiel, 1985: 179-180) (Görsel 1). Dışsattımın bu kadar çok olmasından dolayı, Çanakkale seramiklerinin başka üretim merkezlerini de etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Günümüzde Sisam, Ainos ve Midilli adalarındaki üretimlerde Çanakkale'nin etkisi halen görülmektedir (Çizer, 2008: 22).

Görsel 2: Albert Smith'e ait Seramik Çizimleri

1849 yılında İstanbul'u ziyarete gelen Albert Smith, hatıratında öğle saatlerinde Çanakkale Boğazı'na girdiklerini, limanda birçok millete ait gemiler olduğunu, iki saat için Çanakkale'ye demir attıklarını ve burada insanların sandallarla büyük ölçekli kaba çömlekler getirdiğini söylemektedir. Anılarını kaleme aldığı metinde, bu kapların altın varakla süslenmiş çok da güzel olmayan sürahiler olduğunu, arkadaşı için geyiğe benzer bir sürahi aldığını ama bunun kesinlikle hayatında gördüğü en çirkin şey olduğunu da açık yüreklilikle dile getirmiştir (Smith, 1850: 40-41). Metin içerisinde burmalı saplı şişkin gövdeli, ön kısmı çiçek ve yaprakla bezenmiş bir sürahi ve sırtından kulplu at biçimli kabın (aquamanil tarzda) resmini de detaylarıyla eklemiştir (Görsel 2). 14 Haziran 1881 tarihli Çanakkale ziyaretinde Lady Dufferin de (Harriot Georgina Blackwood Dufferin And) Vallauri³ malı gibi çanak çömlek yapıldığını, bunları bir pound gibi düşük bir ücretle satın aldığını ve büyükelçiliğin pek çok köşesini dolduracak kadar eşya edindiğini yazmıştır (Dufferin and Ava, 1916: 127).

Seyahatnameler dışında James Blacker gibi

seramik üzerine uzmanlaşmış kişiler tarafından yapılan araştırmalarda Çanakkale seramikleri hakkında kısa da olsa bilgiler yer almaktadır. The ABC of Collecting old English Pottery (Eski İngiliz Çömleklerinin Toplamının ABC'si) kitabının Early English and Mediaeval Pottery (Erken İngiliz ve Ortaçağ Çömlekleri) bölümünde Çanakkale üretimi ayakta duran at biçimindeki kap hakkında bilgi verilmektedir (Görsel 3). Bu grupta günlük kullanıma uygun olan kapların fazlaca olduğu, yoğun bir süsleme kullanılan bu tip seramiklerin üst sınıfa ait olduğu, Gotik bezemeli içme kaplarının Orta Çağ İngiltere'sinde yapıldığı ve "pottes" teriminin genel olarak içme kaplarına ait olduğu belirtilmiştir. Çanakkale üretimi ayakta duran at biçimli kabın ağızından içki döküldüğü ve koyu yeşil renk ile sırlanmış atın hayal gücüyle yapılabileceği de ayrıca ifade edilmiştir (Blacker, 1919: 42-43).

Çanakkale seramikleri sahip oldukları karakteristik form tipleriyle öne çıkmaktadır. Süs ve kullanım amaçlı bu kapların tarih boyunca çeşitli seramik kaplardan örnek alındığı görülmektedir (Demirsar-Arlı, Kaya, 2014: 151). Makalede bahsi geçen Büyük Britanya müzelerindeki on üç örneğin dokuz tanesi hayvan figürlü kap, dört tanesi ise farklı form tiplerdeki testilerdir.

Görsel 3: James Blacker'a Ait Seramik Çizimi

³Lady Dufferin anılarında "Vallauri Ware" olarak bahsetse de doğrusu "Vallauris Ware" olacaktır.

2. HAYVAN BİÇİMLİ KAPLAR

Bu araştırma kapsamında incelenen koleksiyonlarda özgün formlarıyla dikkat çeken hayvan figürlü kullanım kaplarından dokuz adet örnek incelenmiştir. XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başına tarihlendirilen bu kapların sekiz tanesinin sıvı kullanımına uygun kap, bir tanesinin ise şeker kabı ya da baharatlık olarak yapıldığı tahmin edilmektedir. İncelenen örneklerden bir tanesi eşek, üçü at ve beşi de aslan formundadır. Cambridge Fitzwilliam (Görsel 5, 6, 9) ve British Müzesi'nden üçer örnek (Görsel 4, 8, 11) ; Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi (Görsel 10), Victoria ve Albert Müzesi (Görsel 7) ve Burrell Koleksiyonu'ndan (Görsel 12) ise birer örnek koleksiyonlarda yer almaktadır.

2.1. Eşek Biçimindeki Kap

1935,0416.3 envanter numaralı ayakta duran eşek formundaki kap (1850-1950), 1935 yılında British Müzesi Koleksiyonu'na bağışlanmıştır. Dikdörtgen bir plaka üzerine yerleştirilmiş ayakta ve hareketsiz duruşa sahip eşek biçimli kırmızı çamurdan üretilen biblo, tek renk kahverengi sırlıdır. Gövdesinde sarı ve yeşil boya ile yapılmış serbest fırça darbeleri ile çizilmiş çizgisel motifler bulunmaktadır. Uzun kulaklı, yeleleri belirgin eşeğin kuyruk kısmı bacaklara bitişiktir. Oldukça uzun ve deforme bir buruna sahip olan eşeğin üzerine simetrik olarak yerleştirilen küfenin baharatlık olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir (Görsel 4).

Görsel 4. 1935,0416.3, British Müzesi

2.2. At Biçimindeki Kaplar

C.1989-1928 envanter numaralı ayakta ve hareketsiz duruşlu, ayakları bilezikli, uzun bacaklı ve boyunlu at (1850-1900), 1928 yılında Cambridge Fitzwilliam Müzesi Koleksiyonu'na bağışlanmıştır. Yüksekliği 48 cm. ve genişliği 20,3 cm'dir. Kırmızı çamurdan üretilen kap, tek renk sırlıdır. Kuyruğun başlangıç noktasında kabın içine sıvı doldurmaya yarayan delik bulunmakta olup dökme işlemi ağız kısmından yapılmaktadır. Göğüs kısmında gövdenin her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş kabartma, üzeri çizgisel dekorla bezeli üç yapraklı motifler bulunmaktadır. Ağız ve boyna dolanmış üç sıra ip ile detaylandırılan figürün sırtında sonradan elle eklenmiş eyer takımı yer almaktadır (Görsel 5).

Görsel 5. C.1989-1928, Fitzwilliam Müzesi

1990-1928 envanter numaralı ayakta duran, ayakları bilezikli, uzun kalın bacaklı ve boyunlu, eyerli at biçiminde kap ise (1850-1900), 1928'de Cambridge Fitzwilliam Müzesi Koleksiyonu'na bağışlanmıştır. Yüksekliği 20,4 cm, genişliği 7 cm'dir. Kırmızı çamurdan üretilen kap, kahverengi sırla sırlanmış olup üzerine sarı, yeşil, mavi ve kırmızı boylarla stilize bezemeler yapılmıştır. Boynun alt kısmında göğüs hizasında, ön ve arka ayak kısmında dört yapraklı rölyef dekorlar yer almaktadır. Kuyruk kısmında kabın içine sıvı doldurmaya yarayan delik bulunmakta olup dökme işlemi ağız kısmından yapılmaktadır (Görsel 6).

Görsel 6. C.1990-1928, Fitzwilliam Müzesi

Son olarak C.180-1928 envanter numaralı, ayakta duran, ayakları bilezikli, eyerli at biçimli kırmızı çamurdan yapılan kap ise (1850-1900) 1928 yılında Victoria ve Albert Müzesi'ne gelmiştir. 22,2 cm. yüksekliğinde, 20 cm. genişliğindedir. Beyaz astar akıtılarak dekor uygulaması yapılmıştır. Şeffaf sırla sırlanan kabın üzerinde kahverengi, yeşil ve açık kahve renkleri yüzeye gelişigüzel biçimde akıtılmıştır. Boynun alt kısmında göğüs hizasında rozet yer almakta olup

atın göz, kaş ve gem detayları elle daha sonradan eklenmiştir (Görsel 7).

Görsel 7. C.180-1928, Victoria ve Albert Müzesi

2.3. Aslan Biçimindeki Kaplar

1932,1015.1 numaralı stilize aslan şeklindeki kap (1850-1950), 1932 yılında British Müzesi Koleksiyonu'na bağışlanmıştır. Uzunluğu 19 cm. yüksekliği ise 15 cm'dir. Ayakta duran, ayakları bilezikli, aslan biçimli kap, kırmızı çamurdan yapılmış ve yeşil sırlıdır. Beyaz astar yer yer akıtılarak iki renkli bir görünüm kazandırılmıştır. Sırlama, bilezikli dizlere kadar yapılmış, ayaklar sırlanmamıştır. Aslanın kuyruğu, hareketli yeşillerle birleşmektedir. Göğüs kısmında kabartma aplike bir rozet bulunmaktadır. Kabın yüz detayları daha sonradan elle eklenerek belirgin hale getirilmiştir (Görsel 8).

C.1988-1928 numaralı ayakta duran, ayakları bilezikli, uzun bacaklı kap ise (1850-1900), 1928 yılında Cambridge Fitzwilliam Müzesi Koleksiyonu'na eklenmiştir. Yüksekliği 30,5 cm, genişliği 24,5 cm'dir. Stilize aslan biçimli kırmızı çamurdan yapılmış işlevsel kap, beyaz astar üzerine gelişigüzel biçimde kahverengi

Görsel 8. 1932,1015.1, British Müzesi

Görsel 9. C.1988-1928, Fitzwilliam Müzesi

ile renklendirilmiş, renksiz sırla sırlanmıştır. Kuyruğun hemen yanında kabın içini doldurmaya yarayan delik bulunmakta olup aslanın ağız kısmında delik bulunmaktadır. Aslanın ağız kısmı sıvı akıtılmasını sağlamaktadır. Gövdenin ön kısmında kabartma olarak yapılmış yüzeyi yivli, iri bir applike rozet mevcuttur. Aslanın kuyruk kısmı kıvrımlı bir hareketle yele ile birleştirilmiştir. Aslanın yüz detayları daha sonradan elle şekillendirilmiştir (Görsel 9).

A.1953.188 numaralı ayakta duran, ayakları bilezikli, uzun bacaklı aslan biçimli kap (1850-1900), 1953 yılında Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesine dâhil olmuştur. Kırmızı çamurdan üretilmiş kap, yeşil sırlıdır. Sırlama, bilezikli dizlere kadar yapılmış, ayaklar sırlanmamıştır. Beyaz astar sır altında yer yer akıtılarak, iki renkli bir görünüm kazandırılmıştır. Ayrıca kabın değişik yerlerine, altın yıldız ve siyah renk kullanılarak, dekor yapılmıştır. Kuyruk kısmındaki delik kabın doldurulması için açılmıştır. Aslanın kuyruğu sırta doğru uzanarak, ucu kıvrılmaktadır. Aslanın yüz detayları ise daha sonradan elle şekillendirilmiştir (Görsel 10).

Görsel 10, A.1953.188, Edinburg Ulusal Müzesi

Görsel 11. 1981,0604.1, British Müzesi

1981,0604.1 numaralı kap (1850-1900), 1981 yılında British Müzesi koleksiyonuna katılmıştır. Uzunluğu 20 cm. yüksekliği ise 17 cm'dir. Oval bir plaka üzerine yerleştirilen oturan aslan biçimli kap, kırmızı çamurdan yapılmış olup tek renk sırlıdır. Aslanın gövdesinde yer yer altın yaldızla dekor yapılmıştır. Sırtta doğru kıvrılan kuyruğun yanında yuvarlak delik bulunmaktadır. Göğsünde kabartma şeklinde rozet, ayaklarında ise halkalar bulunmakta olup ön ayakları arasında bir top tutmaktadır (Görsel 11).

Son olarak, E.1938.10.rj numaralı kap ise (1850-1900), 1938'de William Burrell tarafından satın alınarak Burrell Koleksiyonu'na dâhil edilmiştir. Oval bir platform üzerine yerleştirilen oturan aslan biçimli kap, kırmızı çamurdan yapılmıştır. Yeşil tek renk sırla sırlanan kabın üzerinde beyaz astar sır altında yer yer akıtılarak, iki renkli bir görünüm kazandırılmıştır. Sır üstüne kırmızı boya ile bezemeler detaylandırılmıştır. Aslanın kuyruğu sırtta doğru kıvrılarak kulüp özelliği kazanmıştır. Boynun altında, göğüs kısmında, kolların başlangıç noktasında ve kalça kısmında çiçek şeklinde rozetler yer almaktadır. Önde

ellerinin arasında dilimli büyük bir yaprak tutmaktadır. Aslan biçimli kabın göz, kaş, bıyık ve burun detayları elle daha sonradan şekillendirilmiştir (Görsel 12).

Görsel 12. E.1938.10.rj, Burrell Koleksiyonu

3. STİLİZE KUŞ BAŞLI TESTİLER

Makalede, Büyük Britanya müze koleksiyonlarında yer alan dört adet stilize kuş başlı testi yer almaktadır. Oxford Ashmolean Müzesi (Görsel 13) ve Durham Oriental Müzesi'nden (Görsel 16) birer, Victoria ve Albert Müzesi'nden (Görsel 14 ve 15) ikişer adet örnek incelenmiştir.

Deniz Ayda makalesinde (Ayda, 1994: 159-160) bu tür testilerin ağızlarının stilize edilmiş kuş ya da ördek başı şeklinde olduğunu ve ince uzun boyunlu, burmalı kulpa sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu tip testilerde kırmızı kil kullanılmakta ve tornada biçimlendirilerek

küçük detaylar elle şekillendirilmektedir. Önce güneşte kurutulan formlar, ilk bisküvi pişirim yapılmadan önce yüzeyi astarlanıp dekorlanarak fırınlanmaktadır. Daha sonra şeffaf veya renkli sır ile sırlanarak ikinci fırınlama işlemi ile çalışma sonuçlandırılmaktadır (Ayda, 1994: 159-160). Ayda, baş ve ağız biçimlerine göre bu tarz testilerin erkek ya da dişi olarak ayrılabilceğini de yine aynı makalesinde belirtmiştir. Ağız yukarı doğru kavisli ve başın her iki yanında küpe şeklinde rozet çiçekler varsa dişi; yuvarlak boru şeklinde uzayan bir ağız ve başın her iki yanında boynuz gibi çıkıntılar olduğunda ise bunların erkek olabileceğini belirtmiştir. Bu varsayımdan hareketle makaleye konu olan kuş başlı testilerin hepsinin dişi ördek başlı olduğunu söylemek mümkündür.

EA1977.13 numaralı testi (1850-1900), Oxford Ashmolean Müzesi'ne 1977 yılında satın alma yoluyla katılmıştır. Ağız kısmı stilize kuşbaşı şeklinde olan kap, ince uzun boyunlu, geniş gövdeli ve düz diplidir. Kulplu kısmı iki sıra burmalı olan kırmızı çamurdan üretilmiş testi beyaz astar üzerine yeşil akıtmalı sarı sırlıdır. Testinin gövdesinde kabartmalı çiçek motifleri ve yeşil akıtmalar mevcuttur (Görsel 13).

Görsel 13. EA1977.13, Ashmolean Müzesi

1594-1871 numaralı kuplu kuşbaşı biçimdeki testi ise (1850-1900), 1871 yılında Victoria ve Albert Müzesi Koleksiyonu'na eklenmiştir. Uzun boyunlu, şişman gövdeli ve düz dipli testinin yüksekliği 20 cm. çapı ise 5 cm'dir⁴. Kırmızı çamurdan yapılmış testi, tek renk sırlıdır. Ağız kısmının üst tarafında kıvrımlar bulunmaktadır. Bu kısmın arkasında kabın içini doldurmaya yarayan boşluk mevcuttur. Gövdesinde kabartma şeklinde çiçek demetleri ve yapraklar bulunmaktadır. Müze kayıtlarında testinin 1862'de Gelibolu'dan satın alındığı bilgisi yer almaktadır (Görsel 14).

Görsel 14. 1594-1871, Victoria ve Albert Müzesi

⁴Gönül Öney Çanakale Seramikleri kitabında yüksekliğini 40 cm. olarak vermiştir. Gönül Öney, a.g.k., s. 32. Katalog Numarası: 71 A/B

Görsel 15. 801-1893, Victoria ve Albert Müzesi

801-1893 numaralı kuş başı biçimdeki testi (1850-1900), 1893 yılında Victoria ve Albert Müzesi Koleksiyonu'na katılmıştır. Uzun boyunlu, şişkin gövdeli, düz dipli, burgulu kulplu testi 40 cm. yüksekliğinde ve 21 cm. çapındadır. Testi kırmızı çamurdan yapılmış olup, beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Ağız kısmının yanlarında simetrik olarak yerleştirilmiş rozetler göz hissi uyandırmaktadır. Boyun ve gövdenin ön yüzeyinde kabartma ve boyama silme rozet çiçekler, çiçek demetleri ve yaprak motifleri görülmektedir (Görsel 15).

Son olarak DUROM.1966.8 envanter numaralı testi ise (1850-1900) Durham Şark Müzesi koleksiyonuna 1966 yılında Mr. & Mrs. W. de Ferry tarafından hediye edilmiştir. Uzunluğu 39 cm, çapı ise 15 cm'dir. İnce uzun boyunlu, gövdesi geniş ve düz dipli testinin ağız kısmı stilize görümlü kuşbaşına benzemektedir. Testinin ağzı gaga gibi kıvrılmış olup içi süzgeçlidir. Ağız kısmının iki yanında göz görünümü veren rozet şeklinde kabartmalar yer almaktadır. Kulplu kısmı iki sıra burmalı olan

Görsel 16. DUROM.1966.8, Durham Oriental Müzesi

kırmızı çamurlu testi beyaz astar uygulandıktan sonra yeşil renkle sırlanmıştır. Gövdesinde rozet şeklinde kabartmalı çiçekler ile bezeme hareketlendirilmiştir (Görsel 16).

4. MÜZE KAYITLARI IŞIĞINDA HAYVAN FİĞÜRLÜ KAPLARIN DEĞERLENDİRMESİ

Büyük Britanya müzelerinde Türk seramiklerine ait koleksiyonlarda genellikle İznik ve Kütahya seramikleri sergilenmekte olup nadiren Çanakkale üretimi eserlerle karşılaşmaktadır. Yapılan araştırmalar doğrultusunda müze koleksiyonlarında on üç adet hayvan figürlü Çanakkale üretimi seramik kap tespit edilmiştir. Ashmolean Müzesi, Burrell Koleksiyonu⁵, Durham Şark Müzesi ve Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi'nde birer adet; Fitzwilliam Müzesi, British Müzesi ve Victoria ve Albert Müzesi'nde ise üçer adet örnek bulunmaktadır.

İncelenen Çanakkale üretimi seramikler arasında Victoria ve Albert Müzesi koleksiyonuna 1871 yılında dâhil olan 1594-1871 numaralı ördek

⁵Glasgow'da yer alan "The Burrell Collection" 2021'e kadar restorasyon çalışmaları nedeniyle 14 Ekim 2016 tarihinde geçici olarak kapatılmıştır. Fotoğraf müzenin " Glasgow Life Photo Library" bölümü tarafından tarafıma gönderilmiştir.

başlı testi bilinen ilk eserdir (Görsel 14). 1981 yılında 1981,0604.1 katalog numarasıyla British Müzesi'ne eklenen aslan biçiminde kap ise kayıtlara geçen son örnek olarak bilinmektedir (Görsel 11).

1928'de Cambridge Fitzwilliam Müzesi'ne dâhil edilen üç adet seramik (Görsel 5, 6, 9) James Whitbread Lee Glaisher (1848-1928) tarafından bağışlanmıştır. Forsyth tarafından kaleme alınan makalede, Glaisher'in koleksiyonlarını sürekli genişlettiğinden, evin üst ve alt katının sanat eserleriyle dolu olduğundan ve müzenin kendisine eserleri koymasına için bir oda tahsis ettiğinden bahsedilmektedir (Forsyth, 1929: 101-112).

1938 yılında Glasgow Burrell Koleksiyonu'na dâhil olan Çanakkale üretimi seramik ise (Görsel 12) Sir William Burrell tarafından bizzat satın alınmış ve daha sonra müzeye bağışlanmıştır⁶. Ayrıca W.S. Shoobridge (1871) Victoria ve Albert Müzesi'ne (Görsel 14), Miss Beatrice Danford (1953) Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi'ne (Görsel 10), Profesör John Nicolas Mavrogordato (1935) ve Augustus P. Ready (1932) British Müzesi'ne (Görsel 4, 8), Mr & Mrs W. de Ferry (1966) Durham Şark Müzesi'ne (Görsel 16)⁷ bağışta bulunmuşlardır.

James Whitbread Lee Glaisher ve Sir William Burrell gibi koleksiyonerlerin bağışları dışında Çanakkale seramikleri, müzelere satın alma yoluyla da dâhil olmuşlardır. Oxford Ashmolean Müzesi'ne ait EA1977.13 numaralı testi (Görsel 13) satın alma yoluyla (1977) koleksiyona eklenmiştir⁸. Çanakkale seramikleri, seyyahların

anılarında bahsedildiği üzere bizzat satın alınmanın yanı sıra koleksiyonculara sanat simsarları aracılığıyla da ulaştırılmıştır. C.1989-1928 numaralı at biçimindeki kap (Görsel 5) 27 Ekim 1911'de Chester'da yerel yayınevi olan CH. Fennah&Co 'dan 4.10 £ ücret karşılığında satın alınmıştır. Glasiher'in bir diğer alımı ise tıpkı Çanakkale gibi bir liman kenti olan Southampton'da olmuştur. C.1990-1928 numaralı diğer at biçimindeki kap ise (Görsel 6) 29 Mayıs 1916'da bir antikacıdan 5 £ karşılığında satın almıştır⁹.

SONUÇ

Uzun ve köklü bir geçmişe sahip Çanakkale, XVII. yüzyılın ortalarından XX. yüzyılın başlarına kadar Türk seramik merkezi olarak tanınmıştır. Çanakkale'nin jeopolitik konumu dolayısıyla kendine geniş bir yayılım alanı bulan geleneksel seramik kaplar, XVIII. ve XIX. yüzyılda Anadolu'ya gelen yabancı gezginlerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Özgün formlu bu kaplar, hediyeelik eşya olarak birçok ülkeye ihraç edilmiş, müze koleksiyonlarına dâhil edilmiştir. İznik ve Kütahya üretim merkezlerinden farklı bir noktada duran Çanakkale seramikleri, form ve desenleri ile birçok yeniliği beraberinde getirmiştir.

Büyük Britanya'da tespit edilen müzelerin koleksiyonlarında yer almaktadır. Victoria ve Albert Müzesi'ne ait seramikler genel olarak bilinmekle birlikte¹⁰ Fitzwilliam, Ashmolean, British, Durham Şark, Edinburgh Ulusal İskoçya Müzesi ve Burrell Koleksiyonuna ait Çanakkale üretimi seramikler mevcut yayınlarda yer almamaktadır. Bu çalışma ile müze

⁶2016 yılında Glasgow Burrell Koleksiyonu Arşivi ziyaret edilmiş ve koleksiyon yöneticisi Edward Johnson tarafından seramiklere ait bilgiler bizzat alınmıştır.

⁷4 Kasım 2016'da Durham Şark Müzesi küratörü Rachel Barclay ile yapılan görüşmede, müzeye alımların o dönemde koleksiyon yöneticisi olarak çalışan kişilerin zevkleri ve bağışçılar ile olan yakın ilişkilerinin etkili olduğunu söylemiş, Çanakkale üretimi testinin de bu faktörler doğrultusunda koleksiyona girmiş olacağını aktarmıştır.

⁸2016 yılında Oxford Ashmolean Müzesi ziyaret edilmiş ve koleksiyon yöneticisi Sarah Mitchell aracılığıyla seramiklere ait bilgiler tarafıma verilmiştir.

⁹2016 yılında Cambridge Fitzwilliam Müzesi ziyaret edilmiş ve koleksiyon yöneticisi Helen Richie tarafından seramiklere ait bilgiler tarafıma verilmiştir.

¹⁰Bu alanda yapılan çalışmaların başında Gönül Öney'in "Çanakkale Seramikleri" başlıklı kitabı gelmektedir. Erken dönemli çalışmalardan biri olan kitap, Victoria ve Albert Müzesindeki hayvan figürlü Çanakkale seramikleri hakkında ayrıntılı bilgiler içermekle birlikte, diğer müzelerdeki kaplara yer vermemektedir.

koleksiyonlarında bahsi geçen hayvan figürlü seramikler literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır. Makalede, yapım tekniği, form ve bezeme olarak daha önceden örneklerine rastlanan seramiklere benzer on üç adet hayvan figürlü seramiğin değerlendirilmesi üzerinedir.

Geleneksel çizgiden uzaklaşarak XIX. sonu ve XX. yüzyıl başı üretilen Çanakkale seramiklerinde form olarak at, aslan, eşek biçimli kaplar ve ördek başlı testiler görülmektedir. Hayvan figürlü kapların hepsi kırmızı çamurdan üretilmiş ve çarkta şekillendirilmiş olup yüz kısmındaki ağız ve sırttaki yele, yular ya da gem gibi ayrıntılar form şekillendirildikten sonra elle yüzeye monte edilmiştir. Beyaz astar ile kaplanan seramikler kahverengi, yeşil, sarı ve siyah sırlı kaplanmış ve süsleme olarak sır üstü boyama, rozet, altın yıldız ve akıtma dekor uygulaması tercih edilmiştir. Kullanılan astar, kırmızı çamurlu seramiklerde örtücü görevi üstlenmiş olup kirli beyaz, bej ya da devetüyü renklerinde. Astarın belli kusurları örtmesi ve renkleri daha belirgin bir görünüm kazandırması için kullanıldığı düşünülmektedir (Kayman, 2008: 91). Örneklerden sadece iki tanesi (Görsel 11-12) oturur vaziyette olup diğer örnekler ayakta durmaktadır.

British Müzesi Koleksiyonunda yer alan kahverengi renkli eşek ayakta tasvir edilmiştir (Görsel 4). Dikdörtgen bir plaka üzerine yerleştirilen eşeğin burnu gerçeklikten uzak, deforme bir şekilde biçimlendirilmiştir. Süs eşyasından ziyade kullanım kabı olarak tasarlanan eşeğin sırtına simetrik olarak yerleştirilen küfenin baharatlık olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Henüz daha önceki çalışmalarda örneği bilinmeyen eşek formundaki kahverengi sırlı kap form olarak nadir örnekler arasında yer almaktadır.

At biçimindeki kapların hepsi (Görsel 5, 6, 7) ayakta durur vaziyette, ayakları bilezikli, uzun bacaklı ve boyunlu olarak yapılmıştır. Atların göz, kaş ve gem detayları sonradan eklenmiş olup

boyunlarında göğüs hizasında büyük rozetler bulunmaktadır. Atların kuyruklarının başlangıç noktasında kabın içine sıvı doldurmaya yarayan delik bulunmakta olup dökme işlemi ağız kısmından yapılmaktadır. Kapların gövdesinde bezeme olarak sarı, yeşil, mavi ve kırmızı sır üstü boyalarla stilize bezemeler (Görsel 6) kahverengi ve yeşil renklerle (Görsel 7) yüzeye gelişigüzel biçimde akıtılmıştır.

Aslan formundaki kapların üç tanesi hareketsiz biçimde ayakta (Görsel 8, 9, 10) iki tanesi ise (Görsel 11, 12) oturur vaziyettedir. Ayakta duran aslanların ayakları bilezikli ve boynun altında göğüs hizasında büyük rozetler yer almaktadır. Aslanların kuyruk kısmı kıvrımlı bir hareketle yele ile birleştirilmekte ve bu kısım kulp vazifesini görmektedir. Kulaklar sivri; gözler yuvarlak ve belirgin bir biçimde şekillendirilmiştir. Kalkık burnun hemen altında bıyık detayları belirlemektedir. Aslanların göz, kaş, bıyık ve burun gibi yüz detayları daha sonradan elle şekillendirilerek yapılmıştır. Stilize bir üslupla çizilmiş aslanların ağız kısımları sıvıları boşaltmak için aralıklı olarak betimlenmiştir. Kuyruğun hemen yanında yer alan delikten ise doldurma işlemi yapılmaktadır. Oturur vaziyetteki aslanlar oval bir tabla üzerine yerleştirilmiş ve önde ellerinin arasında dilimli büyük bir yaprak (Görsel 12) ve top (Görsel 11) tutmaktadır. Kapların gövdesinde ise serbest fırça darbeleriyle desenler oluşturulmuştur. Aslan biçimindeki kaplarda yeşil sır (Görsel 8, 10, 12), beyaz astar üzerine şeffaf sır uygulaması (Görsel 9) ve siyah tek renk sır (Görsel 11) tercih edilmiştir.

XIX. yüzyılda yoğun üretimleri ile dikkat çeken örek başlı testilerin ağız kısımları stilize kıvrık dudaklı, gaga ağızlı, dişi kuş başlıdır. İnce, uzun boyunlu, şişman gövdeli, düz dipli ve hayvan başlı bu testilerde kulplar genellikle burmalı (Görsel 13, 15, 16) ve düzdür (Görsel 14). Ağız kısmının hemen arkasında su doldurmaya yarayan delik bulunmakta ve boşaltım ağız kısmından yapılmaktadır. Ördek ağızlı testiler

de renk olarak sarı, kahverengi ve yeşil sır tercih edilmiştir. Seramiklerin gövdesinde sonradan eklenen kabartma ya da farklı renkler ile yapılmış çiçek, rozet, stilize yaprak ve kuş gibi betimler bulunmaktadır.

İncelenen on üç adet Çanakkale üretimi seramik, XIX. yüzyılın ilk yarısında ağırlıklı olarak müze koleksiyonlarına bağış, miras ve satın alma yoluyla dâhil olmuştur. 1871 yılında Victoria ve Albert Müzesi'ne katılan ilk seramikle birlikte başlayan bu süreç, 1981 yılında British Müzesi'ne eklenen kap ile yakın döneme kadar uzanmıştır. Avrupalı koleksiyoncular ve müzeler tarafından halen takip edilen seramikler, müzayedeler ve yasal olmayan yollarla koleksiyonlara dâhil olmaya devam etmektedir. Her biri birer kültür objesi olan ve dönemsel özelliği nedeniyle öne çıkan bu zenginliğin kayıt altına alınması önemsenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarca, A. (1979). *Çanakkale'de Yeni Bir Çanak Çömlek Merkezi*, VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler Kitabı, 1-15 Ekim 1976, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.501-506.
- Altun, A. (1996). *Çanakkale Seramikleri*, İstanbul: Suna İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Atıl, E. (1980). *Turkish Art*. New York: Washington D.C, Smithsonian Institution Press.
- Ayda, D. (1994). XIX. Yüzyıl Çanakkale Seramiklerinden, Ördek Başlı Testiler, *Vakıflar Dergisi*, S.24, s. 159-164.
- Ayda, D. (1995). *Çanakkale Seramikleri*, *Vakıflar Dergisi*, sayı 26, s. 373-389.
- Bakla, E. (1991). *Çanakkale Seramiklerine Saygı*, *Vip Dergi*, 19, s.195
- Blacker, J. (1919). *The ABC of Collecting Old English Pottery*, Toronto: Dent&Son.
- Chishull, E. (1747). *Travels In Turkey*, Londra.
- Çizer, S. (2008). *Çanakkale Örneğinde Batı Anadolu Seramikçiliğinin Ege Adalarındaki Uzantıları*, *Çanakkale Seramikleri Kolokyumu Bildirileri*, Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s.21-29.
- Demirsar-Arlı, B ve Kaya, Ş. (2014). *Primitive Forms And Figures in Çanakkale Ceramics*, *Art-Sanat*, 2, 2014, s.147-161.
- Dufferin and Ava, H. G. B.(1916). *My Russian and Turkish Journals*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Fehervari, G. (2000). *Ceramics Of The Islamic World in The Tareq Rajab Museum, London and New York*: I. B. Tauris Publishers.
- Forsyth, A. (1929). *James Whitbread Lee Glaisher, Journal of the London Mathematical Society*, 4, s.101-112.
- Işıkhani, S. (2015). *Tarihi Çanakkale Seramiklerinin Yeniden Üretimine Yönelik Güncel-Teknolojik Denemeler*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı 34, Erzurum, s.133-169.
- Karagül, M. F. (2008). *Avustralya'dan Gelen İki Şerbetlik Ve Kahverengi Sır Araştırmaları*, *Çanakkale Seramikleri Kolokyumu Bildirileri*, Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s.68-73.
- Karagül, M. F. (2013). *Çanakkale ve Midilli Adası Arası Seramik Öyküsü*, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 11, Bahar 2013, Sayı 14, s. 85-105.
- Karaöz-Tekkök, B. (2018). *Çanakkale Seramikleri*; 17. Yüzyıl Sonundan 21. Yüzyıla, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl 16, Güz 2018, Sayı 25, s.19-35.
- Kayman, B.M. (2008). *Akköy Yöresi Fırın Cürüfları Üzerine Değerlendirme*, *Çanakkale Seramikleri Kolokyumu Bildirileri*, Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s.91-98.
- Kılıçoğlu, E. (2019). *Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan Çanakkale Seramikleri*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Lane, A. (1957). *Later Islamic Pottery*. London: Faber and Faber.
- Laurent, P.E. (1821). *Recollections Of A Classical Tour Through Various Parts of Greece, Turkey, And Italy, Made in The Years 1818 & 1819*, Londra.
- Öney, G. (1971). *Türk Devri Çanakkale Seramikleri*, Ankara: Çanakkale Seramik A.Ş. Yayını.
- Öney, G. (1982). *Çanakkale'de Geç Devir Osmanlı Seramikleri*, *Bilim Birlik Başarı dergisi*, yıl:9, sayı:33, Ocak, 1982. s. 12-15.
- Öney, G. (2007). *Çanakkale Seramikleri*, *Anadoluda Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, (Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 365-376.
- Pocke, R. (1743). *A Description Of The East And Some Other Countries II*, Londra.
- Rackham, B. (1935). *Catalogue of yhe Glaisher Collection of Pottery And Porcelain in The Fitzwilliam Museum Cambridge*, Vol. II, Cambridge University Press.
- Sevim S., Karaman, Y. *Çanakkale Seramikleri ve Eceabat Yöresi Çömlekçiliği*, II. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir, 2002, s.216-233.
- Smith, A. (1850). *A Month at Constantinople*, Londra, (first ed.) Chapter V.
- Soustiel, L. (1985). *La Céramique Islamique*, Paris: Office de Livre Éditions Vilo.
- Soustiel, L. (2000). *Osmanlı Seramiklerinin Görkemi*. XVI. –XIX. Yüzyıl, İstanbul: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Tengiz, K.G. (2012). *İstanbul Çini Köşk Müzesi Teşhirinde Bulunan Kütahya Kullanım Çinileri ve Çanakkale Seramiklerinin Kataloglanması*,

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- *The Fitzwilliam Museum. (1991). Curious Variations On Ceramic Themes: Geometrical And Zoomorphic Forms Exhibition, The Fitzwilliam Museum, Cambridge.*
- Uysal, A. O. (2002). *Ezine/Akköyde Tarihi Anıtlar ve Seramikçilik, Ezine Değerleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayınları, s.1-26.*

• **İnternet Kaynakları**

- **Görsel 1:** Lyda Gastine, Babası Gabriel Gastine'nin Evindeki Resim Atölyesinde, XIX. yüzyılın sonu, Kaynak: Soustiel, L. (2000). *Osmanlı seramiklerinin görkemi: XVI. –XIX. Yüzyıl, İstanbul: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 179.*
- **Görsel 2:** Albert Smith'e ait Seramik Çizimi, Kaynak: Smith, A. (1850). *A Month at Constantinople, Londra, (first ed.) Chapter V. , s.40-41.*
- **Görsel 3:** James Blacker'a Ait Seramik Çizimi, Kaynak: Blacker, J. (1919). *The ABC of collecting old English pottery, Toronto: Dent&Son, s.43.*
- **Görsel 4:** Eşek Biçimindeki Kap
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=237488&partId=1&searchText=%25u00e7anakkale&page=1 (Erişim Tarihi: 07.0.2020)
- **Görsel 5:** At Biçimindeki Kap
<https://webapps.fitzmuseum.cam.ac.uk/explorer/index.php?qu=C.1989-1928%20&oid=72935> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 6:** At Biçimindeki Kap
<https://webapps.fitzmuseum.cam.ac.uk/explorer/index.php?qu=C.1990-1928%20&oid=72936> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 7:** At Biçimindeki Kap
<http://collections.vam.ac.uk/item/O335382/animal-model-unknown/> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 8:** Aslan Biçimindeki Kap
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3732238&partId=1&searchText=%25u00e7anakkale+&page=1 (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 9:** Aslan Biçimindeki Kap
<https://webapps.fitzmuseum.cam.ac.uk/explorer/index.php?qu=C.1988-1928%20&oid=72934> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 10:** Aslan Biçimindeki Kap
https://www.nms.ac.uk/explore-our-collections/collection-search-results/?item_id=320948 (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 11:** Aslan Biçimindeki Kap
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=2019&partId=1&searchText=%25u00e7anakkale+&page=1 (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 12:** Aslan Biçimindeki Kap
Burrell Koleksiyonu Arşivi
- **Görsel 13:** Testi
Oxford Ashmolean Müzesi Arşivi
- **Görsel 14:** Testi
<http://collections.vam.ac.uk/item/O340940/jar-unknown> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 15:** Testi
<http://collections.vam.ac.uk/item/O224727/jug-unknown/> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)
- **Görsel 16:** Testi
[http://discover.durham.ac.uk/primio_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=44DUR_ADLIB_DS10805&indx=4&reclds=44DUR_ADLIB_DS10805&recldxs=3&elementId=3&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&frbg=&dscrip=0&scp.scps=scope%3A%2844DUR_ADLIB_DS%29&vid=44DUR_VU1&mode=Basic&sort=rank&tab=default_tab&dum=true&v1\(freeText0\)=turkey&dsmtp=1554378800561](http://discover.durham.ac.uk/primio_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=44DUR_ADLIB_DS10805&indx=4&reclds=44DUR_ADLIB_DS10805&recldxs=3&elementId=3&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&frbg=&dscrip=0&scp.scps=scope%3A%2844DUR_ADLIB_DS%29&vid=44DUR_VU1&mode=Basic&sort=rank&tab=default_tab&dum=true&v1(freeText0)=turkey&dsmtp=1554378800561) (Erişim Tarihi: 07.02.2020)